

КОМУНІКАЦІЯ ТА КОНФЛІКТИ МІЖ МОЛОДИМИ ПОДРУЖНИМИ ПАРАМИ COMMUNICATION AND CONFLICTS BETWEEN YOUNG MARRIED COUPLES

У роботі ми розглядаємо одну з найважливіших функцій сім'ї, яка полягає у забезпеченні соціальної адаптації людини в суспільстві. І нині, коли відбуваються соціально-економічні трансформації глобального рівня, якість сімейних взаємин стає одним із ключових чинників у житті. Висока якість таких взаємовідносин, насамперед, передбачає те, що в сім'ї є взаєморозуміння та підтримка. Водночас проблеми соціальної дійсності часто порушують сімейні взаємини, породжуючи конфлікти у сім'ї і емоційну нестабільність подружжя, охолодження їх емоційної близькості і почуттів, нерозуміння одне одного.

У міру того як здійснюється наукове вивчення відносин між подружжям, усе більше вчених приходять до розуміння того, що конфлікти обов'язково присутні в сімейному житті і розбіжності між подружжям є природним явищем, до якого їм потрібно бути готовими і вчитися конструктивно долати ці розбіжності.

У сучасній науці є об'єктивна прогалина знань про подружні конфлікти у сім'ї. І це незважаючи на те, що значущість таких знань важко переоцінити щодо розроблення алгоритмів вирішення конкретних конфліктних ситуацій між подружжям. При цьому для конструктивного вирішення конфліктів подружжя має знати про їх сутність та особливості розвитку конфліктної ситуації у цілому, а також про ефективні стратегії вирішення конфлікту. Усі ці знання дають змогу подружжю вибрати оптимальну лінію поведінки і, з одного боку, не допустити подальшої ескалації конфлікту, а з іншого – подолати конфліктну ситуацію, що вже виникла.

Слід зазначити, що сім'я як предмет наукового вивчення є одним із найактуальніших напрямів психологічних досліджень. Багато в чому актуальність даного напрямку зумовлена тими протиріччями та кризовими явищами, які притаманні нині сучасному інституту сім'ї.

На думку сучасних психологів, сімейні конфлікти є за своєю суттю такими конфліктами, учасниками яких стають члени однієї сім'ї. Об'єктом таких конфліктів можуть бути різні питання сімейного життя або питання щодо потреб членів сім'ї чи відповідності їх рольовим очікуванням одне одного.

Слід зазначити, що у сімейному житті можна знайти велику кількість причин, які можуть зумовлювати виникнення подружніх конфліктів. І це є нормальним явищем, оскільки сімейні взаємини передбачають наявність різних протиріч, які потребують вирішення шляхом переговорів, компромісів, домовленостей тощо. І тому так важливо, щоб молоде подружжя мало моральну готовність до того, що в сімейному житті можуть виникати конфлікти, які потребують свого конструктивного вирішення.

Ключові слова: комунікація, конфлікт, кризовий період, сімейні відносини, супер-

ництво, стимул, співпраця, примус, емоційний стан, психологічний супровід.

In the article, we consider one of the most important functions of the family, which consists in ensuring the social adaptation of a person in society. And now, when socio-economic transformations of a global level are taking place, the quality of family relationships becomes one of the key values in life. And the high quality of such relationships presupposes, first of all, that there is mutual understanding and support in the family. At the same time, the problems of social reality often disrupt family relationships, causing conflicts in the family and, in turn, emotional instability of spouses, cooling of their emotional closeness and feelings, misunderstanding of each other.

As the scientific study of the relationship between spouses is carried out, more and more scientists come to understand that conflicts are necessarily present in family life and disagreements between spouses are a natural phenomenon, for which they need to be prepared and learn to constructively overcome these disagreements.

In modern science, there is an objective gap in knowledge about marital conflicts in the family. And this is despite the fact that the importance of such knowledge is difficult to overestimate regarding the development of algorithms for solving specific conflict situations between spouses. At the same time, in order to resolve conflicts constructively, spouses should know about their essence and specifics of the development of the conflict situation as a whole, as well as about effective conflict resolution strategies. All this knowledge allows spouses to choose the optimal line of behavior and, on the one hand, to prevent further escalation of the conflict, and on the other hand, to overcome the conflict situation that has already arisen.

It should be noted that the family as a subject of scientific study is one of the most relevant current areas of psychological research. In many ways, the relevance of this direction is due to those contradictions and crisis phenomena that are inherent in the modern institution of the family.

According to modern psychologists, family conflicts are inherently conflicts in which members of the same family become participants. The object of such conflicts can be various issues of family life, or questions regarding the needs of family members or compliance with their role expectations of each other.

It should be noted that in family life you can find a large number of reasons that can lead to the occurrence of marital conflicts. And this is a normal phenomenon, since family relationships involve the presence of various contradictions that need to be resolved through negotiations, compromises, agreements, etc. And that is why it is so important that the young couple have a moral readiness for the fact that conflicts may arise in family life that require constructive resolution.

Key words: communication, conflict, crisis period, family relations, rivalry, stimulus, cooperation, coercion, emotional state, psychological support.

УДК 316.36-053.6:316.48
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.44.31>

Левченко Є.М.
студентка VI курсу
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Феномен сімейної комунікації достатньо широкий та змістовний, а тому вимагає більш глибокого та детального вивчення. Важливо розглядати сімейні комунікації через призму сімейної системи, яка впливає на індивідуальний розвиток членів подружжя.

Порушення міжособистісної комунікації в сім'ї можуть виступати істотним джерелом психічної травматизації особистості, перш за все, в силу того, що призводять до розвитку конфліктних взаємин у сім'ї.

Аналіз літератури свідчить, що значний внесок у вивчення причин виникнення та розв'язання конфліктів зробили: О. Г. Антонова-Турченко, Л. І. Березовська, О. Бік, Т. Р. Браніцька, А. Войчихова, Н. Гайдук, Н. В. Гршина, А. М. Гірник, Х. Герешко, І. Сенюта, В. А. Смахов, О. С. Юрков та ін.

Проблема комунікацій між подружніми парами є вельми актуальною, адже дослідження М. І. Алексеевої, Т. В. Говорун, С. В. Дворняка, В. І. Зацепіна, Т. С. Кириленко, С. В. Ковальова, О. С. Кочаряна, М. М. Обозова дають змогу стверджувати, що деструктивна комунікація та конфлікти становлять загрозу стабільності сімей як складової частини соціуму. Саме різні порушення комунікації є чинником, який спричинює появу та поглиблення сімейних криз, через що в сімейній системі виникають незадоволеність подружнім життям, нервові зриви, емоційна напруга у стосунках, надмірна емоційність партнерів та, як наслідок, зростання кількості розлучень.

Проблему комунікації та сімейних конфліктів вивчали вітчизняні і зарубіжні вчені: А. Анцупов, Т. Дуткевич, І. Голод, Н. Гришина, В. Сисенко, М. Соловійов, А. Шпілов, А. Шмельов, Н. Юркевич та ін. Утім, незважаючи на велику кількість наукових розвідок із теми сімейних конфліктів та особливостей сімейного спілкування, питання специфіки подружньої взаємодії й вибудовування конструктивної комунікації між ними не є ґрунтовно дослідженими. Суспільні трансформації, які спричинюють кардинальні зміни у побудові та функціонуванні сучасної сім'ї, потребують інших поглядів та практичних підходів до роботи в напрямі налагодження партнерської комунікації.

Зазначимо, що у системному підході для розуміння сімейної системи варто тримати у фокусі уваги взаємодію та комунікацію її членів. Саме комунікація становить основу параметрів сімейної системи. Вивчення комунікації в сім'ї спочатку спиралося на дані кібернетики і теорій інформації, будувалося із залученням понятійного апарату і логіки цих сфер знання. У межах цих

напрямів одиниця комунікації (поведінки) називається повідомленням, а обмін повідомленнями – інтеракцією. Спілкування ж на тему самої комунікації, її дослідження прийнято називати метакомунікацією.

Розуміння важливості аналізу самого процесу комунікації в сім'ї, перш за все її паталогізуючих аспектів, почалося в 60-ті роки ХХ ст. з вивчення комунікативних процесів у сім'ях хворих на шизофренію в Каліфорнії. Виявивши у цих сім'ях специфічні риси внутрішньосімейного спілкування, Л. Уїнн увів поняття «комунікативна девіація» (комунікативне порушення), у яке можуть бути включені такі міжособистісні феномени, як парадоксальна комунікація «подвійна пастка», відхилена комунікація і замаскована комунікація «містифікація». Пізніше ці специфічні риси були виявлені й у сім'ях із пограничною та невротичною патологією, але в меншій кількості, ніж у сім'ях із важкими психічними розладами [3, с. 44].

Концепція «подвійного зв'язку», або парадоксальної комунікації, була сформульована Г. Бейтсоном, Д. Джексоном, Дж. Хейлі, Дж. Вікланд (школа Пало-Алто, Каліфорнія). У процесі вивчення сімей хворих на шизофренію дослідники дійшли висновку, що в них явно і специфічно порушено процес комунікації, і деякий час це навіть розглядалося як одна з основних причин розвитку шизофренії у дитини. Таке порушення було названо «подвійною пасткою» [6, с. 8].

Формування комунікації у родині – це, перш за все, встановлення взаємин між подружжям. Після вступу в шлюб перед партнерами постає завдання взаємодіяти не лише один з одним, а й із новими родичами, друзями і знайомими іншого партнера [5, с. 87].

Формування внутрішньородинної комунікації передбачає вирішення наступних завдань, які вирішуються партнерами практично одночасно. Перш за все, це стосується встановлення правил взаємодії між подружжям і визначення меж сім'ї, тобто відділення новоствореної сім'ї від людей, які вже не є членами цієї сім'ї. Установлення правил взаємодії подружжя включає у себе встановлення прийнятної для обох учасників дистанції у спілкуванні і вироблення способів вирішення конфліктів у разі розбіжностей у поглядах [4, с. 76].

Систематичність сімейних конфліктів є вагомим показником стабільності шлюбу. У нестабільних подружніх відносинах відбуваються постійні сварки, емоційна напруженість, що є основою для несприятливого прогнозу щодо перспектив збереження і розвитку сім'ї. Ми вважаємо за доцільне

розкрити питання про умови стабільності подружніх відносин, забезпечення яких дає змогу запобігати сімейним конфліктам.

Г. Чепмен у книзі «П'ять ознак доброї сім'ї» виділяє такі умови стабільності подружніх відносин:

– взаєморозуміння. Навички взаєморозуміння розвиваються, наприклад, за допомогою активних методів спілкування для молодят. Предметом спілкування може бути питання «На що і чому ви витратили стільки грошей?»;

- сумісність різних рівнів – фізіологічна;
- гармонія у відносинах;
- інтерес один до одного, співчуття;
- ціннісна орієнтація;
- привабливість (симпатія), що впливає на сприйняття партнера в бік завищеної оцінки позитивних і недооцінки негативних рис.

Характеристика партнерів у шлюбі залежить від його успіху. У щасливих шлюбів у партнерів формуються такі риси характеру, як емоційна стійкість, низький рівень конфліктів, товариськість, раціональна довірливість, щирість, свобода вираження почуттів. У невдалих шлюбів подружжя відчуває емоційний дисбаланс, надмірну критику інших, прагнення до лідерства, домінування, відчуження, недовіру, недовіру, скупість у вираженні почуттів, думок, планів.

Закономірності сімейних відносин дають змогу передбачити перспективу їх розвитку. Позитивні прогнози на перспективу шлюбу мають місце, коли в характері обох партнерів подібні такі якості, як товариськість, довірливість, самостійність. Негативні прогнози виражаються у схожості якостей у характері обох партнерів, таких як домінування, емоційна скупість, критика, ізоляція, емоційний дисбаланс [8, с. 169–170].

М. С. Корольчук указує на те, що народження дитини впливає на відносини чоловіка і жінки, перетворює їх на батька і матір, змінює життя, виникає новий досвід, перебудовуються ціннісні орієнтації і погляди на життя. Будь-які сварки, конфлікти в сім'ї ускладнюють виховання. Батькам необхідно спеціально підготуватися до появи дитини. Задоволеність шлюбом є найвищою серед сімей з 1–3 дітьми, найнижчою – серед бездітних. Відповідальність і самостійність дитини краще формуються, коли в сім'ї домінує партнер тієї самої статі, що і дитина [4, с. 145].

У рамках нашого дослідження ми повинні враховувати кризи розвитку сім'ї, які є об'єктивними причинами дисгармонії в шлюбі. Розрізняють природні кризи, що залежать від тривалості існування сім'ї, які проявляються у всіх сім'ях із більшою

чи меншою гостротою. Інший тип сімейних криз є необов'язковим і залежить від індивідуальних особливостей кожної сім'ї. Причинами таких криз є вікові особливості партнерів, раптові зміни життєвих обставин, шок (переїзд, хвороба, скорочення бюджету, смерть, народження дитини). Під час аналізу сімейних конфліктів, особливо подружніх, важливо враховувати періодичні кризові періоди в розвитку сім'ї. У контексті нашої теми нам цікаві саме перший та другий періоди.

Перший кризовий період у розвитку сім'ї спостерігається в перший рік подружнього життя. За цей час подружжя адаптуються один до одного. Імовірність розлучень у цей період становить до 30 % від загальної кількості шлюбів.

Другий кризовий період пов'язаний із появою дітей. Народження дитини є серйозною проблемою для багатьох сімей. У подружжя виникають нові складні завдання щодо догляду за дитиною, її виховання. Це певною мірою обмежує можливості професійного зростання для реалізації своїх інтересів і може призвести до зіткнення поглядів подружжя та їхніх батьків щодо виховання дитини. У цей період втома жінки, пов'язана з доглядом за дитиною, може призвести до тимчасової дисгармонії в сексуальних відносинах.

Нами було проведено емпіричне дослідження для визначення особливостей комунікації та перебігу конфліктів між молодими подружніми парами. На початковому етапі був розроблений і проведений анкетувальний експеримент зі 100 респондентами. Згідно з опитувальником, було виявлено 25 %, які схильні до частих конфліктів у сім'ї.

Згідно з методикою К. Томаса [7] щодо діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки, нами було отримано такі результати: 15 % вибрали стратегію суперництва в парі, а тому відчувають боротьбу та напруження; 15 % людей вибрали стратегію уникнення. На жаль, ця стратегія не призводить до налагодження стосунків у парі; 20 % вибрали стратегію пристосування, що призводить до знецінення себе та своїх вчинків; 20 % вибрали стратегію компромісу, таким чином, намагаючись зберегти стосунки; 40 % вибрали стратегію співпраці, що є вдалим методом налагодити відносини між партнерами (рис. 1).

Згідно з даною методикою, чітко прослідковується, що 30 % схильні до конфліктних ситуаціях, адже використовують стратегію суперництва та уникнення під час вирішення конфліктів. Звісно, такі стратегії не призводять до поліпшення психоемоційного настрою у подружжя. Також це спричиняє

нові конфлікти, адже з кожним разом йде накопичення образ та негативних емоцій.

Рис. 1. Діагностика партнерів за методикою Томаса «Схильності особистості до конфліктної поведінки»

Згідно з методикою «Управління міжособистісними конфліктами» (Д. А. Веттен, К. С. Камерон) [1], були отримані такі результати: 25 % мають низький рівень управління конфліктами. Це означає, що під час конфлікту один чи обидва партнери не в змозі дати собі раду та залагодити непорозуміння; 30 % мають середній рівень управління конфліктами. Це означає, що в деяких ситуаціях, партнери в змозі прийти до порозуміння, а в деяких потребують утручання або корекційної допомоги; 30 % мають високий рівень управління конфліктами. Це означає, що партнери у разі виникнення конфлікту в змозі порозумітися та вирішити проблемне питання; 15 % мають досконалий рівень управління конфліктами. Такі респонденти дуже добре розуміють один одного та готові працювати над своїми стосунками (рис. 2).

Рис. 2. Діагностика партнерів за методикою Д. А. Веттен та К. С. Камеро «Управління міжособистісними конфліктами»

Також у 25 % високий рівень невдоволеності, у 35 % – висока реакція на критику, 15 % грають роль посередника у вирішенні конфліктів.

Отже, 25 % опитаних пар не мають високого рівня управління конфліктами. Це говорить про те, що пари, на жаль, не можуть самостійно вирішувати конфлікти і потребують допомоги.

Згідно з методикою «Стратегія боротьби з конфліктами» (Д. Веттен, К. Камерон) [1], нами виявлено такі результати: 15 % респондентів вибрали стратегію боротьби з конфліктами – примус. Характеристика даної стратегії полягає у тому, що один з учасників конфлікту, використовуючи тиск, прагне досягти власних цілей або реалізувати інтереси без урахування цілей та інтересів іншої сторони; 20 % респондентів вибрали стратегію співпраці. Дана стратегія має таку особливість: учасники конфлікту орієнтовані на можливість повного взаємного задоволення інтересів. Результатом такої взаємодії є перемога обох сторін; 15 % вибрали стратегію уникнення у вирішенні конфліктів. Для уникнення характерно, що людина може визначати наявність конфлікту, проте прагне уникнути чи знищити його; 15 % людей вибрали стратегію пристосування у вирішенні конфліктів. Мета такої стратегії, як правило, – збереження гармонійних стосунків, інтереси протилежної сторони стають важливішими за власні; 35 % респондентів вибрали стратегію компромісу у вирішенні конфліктів. Компромісна стратегія боротьби з конфліктом характеризується балансом інтересів конфліктуючих сторін на середньому рівні. Іншими словами, її можна назвати стратегією взаємної поступки.

Рис. 3. Діагностика партнерів за методикою Д. Веттен, К. Камерон «Стратегія боротьби з конфліктами»

На жаль, 45 % використовують примус, пристосування або уникнення. Таким людям важко справлятися з емоціями або шукати підтримку один в одного. Непорозуміння породжує ще більше конфліктів, якщо стратегія боротьби з конфліктами є незмінною.

Висновки з проведеного дослідження.

Можна зробити висновок, що результати використаних нами методик дуже схожі. Близько 30 % подружніх пар та мають низький рівень компромісів та вибирають стратегію боротьби або уникнення. На жаль, це лише погіршує емоційний стан пар та родини загалом. Дані результати говорять про те, що багатьом респондентам потрібні психологічна підтримка та супровід у розумінні себе та вдалому вмінні виходити з конфліктних ситуацій.

Існує думка, що конфлікт – це негативне явище, хоча вже великий відсоток уважає, що через конфлікт є розвиток. Важливо розуміти, що конфлікти – нормальне явище у родинах, але вони не мають бути постійними або домінуючими у повсякденному житті. А тому питання та особливості вирішення конфліктів між подружжям досі залишається відкритим, отже, є перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Уважаємо перспективною подальшу роботу над проблемою гендерних особливостей вирішення сімейних конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Альтернативні підходи до розв'язання конфліктів: теорія і практика застосування / уклад.: Н. Гайдук, І. Сенюта, О. Бік, Х. Герешко. Львів : ПАІС, 2007. 206 с.
2. Головаха Е. І. Психологія людського взаєморозуміння Київ : Політвидав України, 2009. 189 с.
3. Головнава І. В. Психологія сімейних відносин : навчальний посібник. Харків : НУА, 2003. 76 с.
4. Корольчук М. С. Психологія сімейних взаємин. Київ : Ніка-Центр, 2011. 296 с.
5. Седих К. В. Психологія сім'ї : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2015. 192 с.
6. Семьонкіна І. А. Подружня дезадаптація при порушенні функцій сім'ї та її психологічна корекція : автореф. дис. ... канд. психолог. наук. Київ, 2001. 16 с.
7. Тест Томаса – типи поведінки в конфлікті. *ПСИХОЛОГІС*. URL: http://psychologis.com.ua/test_tomasa_-_tipy_povedeniya_v_konflikte.htm (дата звернення: 27.12.2022).
8. Чепмен Г. П'ять ознак доброї сім'ї. Львів : Свічадо, 2014. 270 с.